

DOMINIK SZCZEPAŃSKI

*Unia Wolności. Założenia programowe
i działalność (1994–2005)*Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego,
Rzeszów 2013, 209 ss.

(Tomasz Koziellto)

RECENZJE

Unia Wolności stanowiła w latach 90. ubiegłego wieku istotny podmiot polskiej sceny politycznej. Świadczy o tym jej pozycja w parlamencie jako trzeciego pod względem liczebności klubu parlamentarnego (74 mandaty poselskie i 4 senatorskie po wyborach 1993 roku oraz 60 mandatów poselskich i 8 senatorskich po wyborach 1997 roku). Członkowie partii zajmowali w parlamencie miejsca w prezydium obu izb: Olga Krzyżanowska była wicemarszałkiem Sejmu zaś Zofia Kuratowska – wicemarszałkiem Senatu w latach 1993–1997, natomiast w następnej kadencji (1997–2001) takie same funkcje pełnili Jan Król w Sejmie oraz Donald Tusk w Senacie. Jednocześnie w latach 1997–2000 ugrupowanie to stanowiło jeden z podmiotów koalicji tworzącej rząd premiera Jerzego Buz-

ka. Ministrami z ramienia UW zostali: Leszek Balcerowicz (wicepremier i minister finansów), Hanna Suchocka (minister sprawiedliwości), Bronisław Geremek (minister spraw zagranicznych), Janusz Onyszkiewicz (minister obrony narodowej), Joanna Wnuk-Nazarowa (minister kultury i sztuki) i Eugeniusz Morawski (minister transportu i gospodarki morskiej). Ten ostatni w 1998 roku został zastąpiony przez innego członka partii Tadeusza Syryjczyka. Pozycja Unii Wolności w parlamencie oraz kierowanie przez nią ważnymi resortami rządowymi umożliwiły członkom ugrupowania wpływanie na procesy decyzyjne państwa polskiego w ostatniej dekadzie XX wieku.

W dotychczasowym piśmiennictwie ukazała się jak dotychczas jedna monografia dotycząca Unii Wolności

zatytułowana *Unia Wolności. Partia polityczna w okresie transformacji*. Jej autorką jest Maria Winclawska. Pozycja ta jednak nie wyczerpuje całości zagadnienia związanego z powyższym ugrupowaniem, ponieważ nie zawiera charakterystyki koncepcji ideologicznych partii. Pozostałe kwestie dotyczące tej problematyki zostały przedstawione w artykułach i rozdziałach zamieszczonych w różnych monografiach i dotyczą zazwyczaj albo jakiejś wąskiej tematyki (np. kampanii wyborczej, elementów programu, pozycji w rządzie), albo są syntetycznym i skrótowym scharakteryzowaniem UW.

Monografia Dominika Szczepańskiego *Unia Wolności...* stanowi ważny wkład naukowy w badanie polskiej sceny politycznej III Rzeczypospolitej, ponieważ dotyczy charakterystyki jednej z najważniejszych partii politycznych po 1989 roku. Autor podjął się problematyki, która uprzednio już była podejmowana, ale nigdy jeszcze w ujęciu całościowym, łączącym działalność i pozycję polityczną Unii Wolności z jej założeniami ideowymi dotyczącymi najważniejszych kwestii politycznych, ekonomicznych, społecznych i międzynarodowych. O tym zamierzeniu świadczy podtytuł: *Założenia programowe i działalność* a także cezura czasowa, obejmująca lata 1994–2005, czyli okres od powstania ugrupowania do zakończenia jego działalności. Jest to więc okres zakończony a kilka lat, które upłynęło od momentu przekształcenia się UW w Partię Demokratyczną – demokraci.pl jest wystarczające, aby z dystansu ocenić wkład tego ugrupowania

w kształtowanie polskiej sceny politycznej i polskiej polityki wewnętrznej i międzynarodowej.

Monografia ma uzasadnioną strukturę chronologiczno-problemową, składającą się z 6 rozdziałów. Pierwszy z nich prezentuje skrótowo okres od powstania Unii Demokratycznej i Kongresu Liberalno-Demokratycznego do połączenia ich w jedną partię, Unię Wolności. W drugim Autor omówił wpływy polityczne ugrupowania na podstawie wyników wyborów samorządowych (1994, 1998, 2002), prezydenckich (1995), parlamentarnych (1997, 2001) i europejskich (2004). Trzeci rozdział zawiera założenia programowe UW dotyczące ustroju politycznego Polski, polityki zagranicznej, kwestii gospodarczych oraz ładu społecznego. Pozostałe rozdziały dotyczą ewolucji politycznej ugrupowania w okresie opozycji parlamentarnej (1994–1997), udziału w koalicji rządzącej i wspieraniu rządu mniejszościowego (1997–2001) oraz sytuacji w okresie znalezienia się poza parlamentem (2001–2005). Taki układ pozwolił na zaprezentowanie zarówno przyczyn powstania Unii Wolności, jej pozycji w układzie sił politycznych, kwestii ideowych jak i praktyki politycznej.

Wśród walorów monografii należy zwrócić uwagę na drobiazgowość Autora w kwestii prezentacji szczegółów dotyczących kwestii stosunków wewnątrzpartyjnych. Jednym z przykładów może być ukazanie kulisów zjednoczenia KLD i UD w jedną partię. D. Szczepański przedstawił stosunki wzajemne między oby ugrupowaniami w latach 1991–1994, cele

i wizje, jakie obie partie prezentowały odnośnie przyszłej formacji politycznej, konflikty i spory między liderami co do sposobu jednoczenia a także wyjaśnił genezę nazewnictwa i znaku graficznego UW. Innym przykładem tego rodzaju może być omówienie wszystkich kongresów partyjnych, ich przebiegu i decyzji, jakie na nich zapadły. Autor pokazał, że w ramach tej formacji istniały różne konflikty: frakcyjne (pomiędzy dawnymi członkami UD a KLD), personalne (rywalizacja o przywództwo polityczne między Leszkiem Balcerowiczem a Tadeuszem Mazowieckim w 1995 r. lub Bronisławem Geremekiem a Donaldem Tuskiem w 2000 r.) i ideowe (np. w kwestii wizji programowej Unii Wolności od centroprawicy po centrolewicę). Jednocześnie też przybliżył mechanizm podejmowania decyzji politycznych najwyższych gremiów partyjnych, związany z wyborami na przewodniczącego partii, kandydatów na prezydenta RP czy odnośnie istotnych problemów politycznych, społecznych i ekonomicznych istniejących w Polsce.

Istotnym elementem monografii jest przedstawienie ewolucji politycznej Unii Wolności przez cały okres jej istnienia. Autor ukazał i omówił stan organizacyjny partii, wraz z liczbą członków i kół w poszczególnych latach, zaprezentował zmiany w naczelnym kierownictwie partii z wyjaśnieniem ich przyczyn oraz skutków, jakie przyniosły dla oblicza ideowego i pozycji politycznej UW oraz zanalizował sytuację wewnętrzną i zewnętrzną ugrupowania w każdym z 3 okresów: opozycji parlamentarnej, koalicji

rządowej i opozycji pozaparlamentarnej. D. Szczepański zaprezentował również, jak Unia Wolności zapatrywała się na swoją rolę w każdym z powyższych okresów, jakie podejmowała decyzje, aby polepszyć swoją sytuację i jakie przynosiło to efekty dla jej pozycji politycznej.

Monografia jest pierwszą pozycją naukową, którą omawia założenia ideologiczno-programowe Unii Wolności. D. Szczepański w sposób jasny i precyzyjny określił, jakie miały być zasady ustroju politycznego, gospodarczego i społecznego a także cele polskiej polityki zagranicznej, zaprezentowane w dokumentach programowych partii. Niektóre kwestie wprawdzie zostały uwypuklone, na przykład kwestia integracji z NATO i Unią Europejską, inne zaś skrócone do minimum (jak stosunki z sąsiadami), jednak ma to swoje uzasadnienie, gdyż takie właśnie proporcje w polityce zagranicznej propagowało to ugrupowanie. Poza tym Autor nakreślił wizję pożądanego ładu wewnętrznego i międzynarodowego państwa polskiego, w sposób klarowny określając, jak miały wyglądać organy władzy państwowej i samorządowej i jakie posiadać kompetencje, prezentując warunki przyczyniające się do rozwoju gospodarczego a także zadania, stojące przed kreatorami polityki społeczno-ekonomicznej. Ważnym walorem tej części monografii jest to, że D. Szczepańskiemu udało się uchwycić ewolucję programową partii na przestrzeni lat, zwłaszcza odnośnie polityki wewnętrznej, dzięki czemu można dostrzec zmiany, jakie zachodziły w koncepcjach ideowych Unii Wolności.

O samodzielności autorskiej pracy świadczy olbrzymia baza źródłowa, na podstawie której powstała recenzowana monografia. Autor skorzystał przede wszystkim z dokumentów archiwalnych partii, zgromadzonych w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Biblioteki Sejmowej, Archiwum Partii Politycznych, Archiwum Partii Demokratycznej – demokraci.pl a także prywatnych zbiorów kilku działaczy UW, w których znajdują się różnego rodzaju dane o strukturze, wpływach i działalności omawianego ugrupowania. Kolejnym ważnym źródłem wykorzystanym w monografii są programy UW z poszczególnych lat, zawierające główne idee, wartości, zasady i cele, do jakich partia miała dążyć w swoim działaniu. Istotne źródło stanowią również sprawozdania stenograficzne z kongresów UW i posiedzeń jej władz naczelných, zawierające informacje o stanowisku partii jako całości oraz poszczególnych jej liderów. Autor w swojej monografii skorzystał również z wypowiedzi posłów UW na posiedzeniach Sejmu, zawartych na stronie internetowej izby, wspomnień i publicystyki czołowych działaczy ugrupowania, prasy a także, co nobilituje go jako badacza, wykorzystał również źródła wywołane, będące jego rozmowami i wywiadami z kilkoma członkami ugrupowania. Tak obszerna i różnorodna baza źródłowa stanowi jeden z najważniejszych walorów monografii D. Szczepańskiego, dzięki czemu czytelnik ma wgląd w sekrety partii i może poznać i zrozumieć wszystko to, co działo się w UW a czego nie publicznie nie eksponowano. Jednocześnie jest to pod-

stawa dla tych badaczy, którzy chcieliby ponownie zająć się tą problematyką, uzupełniając lub korygując zawarte w monografii informacje albo też zbadać środowisko partyjne w innych aspektach niż przedstawiony przez Autora.

Monografia D. Szczepańskiego, mimo niewątpliwych walorów merytorycznych i poznawczych posiada jednak pewne braki. Do najbardziej widocznych można zaliczyć dwa. Po pierwsze, brak przedstawienia wpływów politycznych UW w poszczególnych województwach na podstawie wyników wyborów do Sejmu i sejmików wojewódzkich. Zaprezentowanie w tabelach wyników głosowania na partię umożliwiłoby lepsze zorientowanie się w kwestii ewolucji wpływów w poszczególnych regionach kraju i w poszczególnych okresach. Po drugie, zabrakło w monografii większej koncentracji na działalności UW jako partii pozaparlamentarnej w latach 2001–2005. Ten ostatni okres obejmuje głównie założenia programowe, podejmowane na kongresach partyjnych i ewolucję oblicza ideowego partii, natomiast działalność UW jako formacji pozbawionej reprezentacji w Sejmie i Senacie Autor potraktował śladowo, poświęcając jej dwa niezbyt długie akapity.

Mimo jednak tych niedociągnięć należy zauważyć, że monografia Dominika Szczepańskiego jest bardzo ważną publikacją dla zrozumienia i oceny polskiej sceny politycznej ostatniej dekady XX wieku i początku obecnego stulecia. W polskim piśmiennictwie naukowym brakowało omówienia całościowego działalno-

ści, struktury i koncepcji programowych tak ważnego podmiotu politycznego, jakim była Unia Wolności. Recenzowana pozycja wypełnia tę niszę i powinna być literaturą podsta-

wową dla badaczy analizujących ewolucję polskiego systemu partyjnego po 1989 roku.

Tomasz Koziello